

KMC

KOORDINAČNO-METODICKÉ CENTRUM
PRE PREVENCIU NÁSILIA NA ŽENÁCH

SEXUÁLNE NÁSILIE, KTORÉ ZAŽÍVAJÚ DETI V RODINÁCH

ODBORNÁ PRÍPRAVA BUDÚCICH
ŠKOLITEĽOV A ŠKOLITELIEK

2017

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

Inštitút pre výskum práce a rodiny
Institute for Labour and Family Research

SEXUÁLNE NÁSILIE, KTORÉ ZAŽÍVAJÚ DETI V RODINÁCH
ODBORNÁ PRÍPRAVA BUDÚCICH ŠKOLITEĽOV A ŠKOLITELIEK

Zostavila:

ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD.

Vydavateľ: Inštitút pre výskum práce a rodiny

Rok vydania: 2017

Rozsah: 20 strán

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Publikácia bola financovaná z Grantov EHP a Nórska a spolufinancovaná zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky v rámci projektu Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie v rámci programu SK09: Domáce a rodovo podmienené násilie

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

www.norwaygrants.org

OBSAH

OBSAH	3
1 Sexuálne zneužívanie ako špecifická trauma a zločin	4
1.1 Maloleté obeť CSA ako osobitne zraniteľné obeť	4
1.2 Kontraintuitívne reakcie primárnych a sekundárnych obetí	5
1.3 Princíp prezumpcie statusu obeť	6
2 Dlhodobé následky traumy CSA	8
2.1 Faktory ovplyvňujúce dopad traumy na obeť	8
2.2 Extrémy v uvažovaní o dlhodobých následkoch CSA	8
2.3 Spektrum možných dlhodobých následkov traumy CSA	9
3 Potreby obetí v procese zotavovania sa z traumy	12
4 Vybrané aspekty prevencie	15
4.1 Kritické témy/rady a posolstvá v náboženskej rétorike	15
4.2 Etické dilemy v prístupe k obeť, k páchatelovi, k jej príbuzným	16
4.3 Mýty o CSA	17
4.4. Námety na preventívne aktivity	19

1 Sexuálne zneužívanie ako špecifická trauma a zločin

Ciele: Objasniť, čo činí z CSA (Child Sexual Abuse) špecifickú traumou a zločin. Zreálniť predstavy o reakciách obetí na traumou a eliminovať riziko ich sekundárnej viktimizácie. Zvýšiť povedomie o význame a súvislostiach uplatňovania princípu prezumpcie statusu obetí.

Trvanie: 2 hod.

Metóda: diskusia, výklad, kazuistiky, príklady z filmov

Materiál: flipchart, prezentácia

1.1 Maloleté obeť CSA ako osobitne zraniteľné obeť

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Ako podľa Vás ľudia reagujú na tému CSA? Sú o nej ochotní počúvať, hovoriť? Sú ochotní zastať sa obetí?
- Čo sú možné príčiny takýchto reakcií?

V závere diskusie: zdôrazniť, že faktorom zraniteľnosti obetí č.1 sú naše vlastné psychické obranné reakcie, mýty a etické dilemy.

Faktor zraniteľnosti č.1: **naše vlastné psychické obranné reakcie**

<http://www.posters.cz/plakaty/opice-nevidim-zlo-neslysim-zlo-nemluvim-zlo-v25960>

Výklad faktorov osobitnej zraniteľnosti obetí a špecifik prípadov CSA:

Podľa Smernice 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, patrí medzi faktory osobitnej zraniteľnosti obetí aj:

- vek
- komunikačné ťažkosti
- **vzťah** k páchatelovi / **závislosť** od páchatel'a
- fakt, že sa vôbec jedná o delikt **sexuálnej** povahy
- **prevaha** páchatel'a

Na **špecifické črty prípadov CSA** poukazujú aj zahraničné príručky zamerané na vyšetrovanie týchto trestných činov :

1. **Obet' je zvyčajne jediným svedkom** – a navyše svedkom, ktorý je spravidla **vystavený masívnej manipulácii (a umlčianiu)** zo strany P i zo strany okolia
2. Nízky **vek** obete
3. Nedostatok **forezných dôkazov**
4. **Kontraintuitívne reakcie** obete (a protektívneho rodiča)
5. **Viacnásobné útoky** => ťažké pamätať si presné detaily každého individuálneho útoku
6. **Spochybňovanie dôveryhodnosti dieťaťa**

1.2 Kontraintuitívne reakcie primárnych a sekundárnych obetí

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Čo ľudia očakávajú od obetí CSA? Ako by obeť mala správne reagovať v situácii útoku a po ňom?
- Aké správanie / reakcie obetí považujú za znak ich (ne)vierohodnosti?

Sumarizácia najčastejších očakávaní od obetí:

 <p>Čo číni obeť CSA osobitne zraniteľnými? No.2: naše očakávania od obetí CSA</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. aktívna obrana (útek, boj, krik, plač, protest) 2. bezprostredné vyhľadanie pomoci 3. že obeť svoje zážitky súvisle a bez akýchkoľvek protirečení vyrozpráva 4. Neochvejnosť vo výpovedi počas celého procesu 5. (výrazné) symptómy traumy 6. že O bude mať k P jednoznačne negatívne postoje
---	---

Výklad kontraintuitívnych reakcií obetí CSA:

Kontraintuitívne reakcie (KR) = také správanie, ktoré nezodpovedá očakávaniam priemerného človeka o tom, ako by obeť mala správne alebo logicky reagovať.

Základný zoznam KR:

- a) „pasivita“ obetí,
- b) oneskorené oznámenia
- c) nekonzistentná výpoveď
- d) odvolanie výpovede,
- e) pozitívne postoje k páchatel'ovi,

- f) absentujúce symptómy traumy
- g) nekonzistentné reakcie protektívneho rodiča.

Reakcie obetí CSA sú vzhľadom na kontext situácie a mechanizmy traumy nanajvýš opodstatnené, no priemerný človek (z radov laikov i profesionálov) nemá vedomosti o špecifikách traumy CSA a preto hodnotí správanie obetí predpajato. Nepochopenie kontraintuitívnych reakcií často vedie k útokom na dôveryhodnosť obeť a teda k sekundárnej viktimizácii.

Odporúčaná študijná literatúra:

- KARKOŠKOVÁ, S. (2015). Sexuálne zneužívanie detí: vzorce kontraintuitívnych reakcií obetí. In HULLOVÁ, M. (ed.) *Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie na tému Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2015, 243 s. ISBN 978-80-8054-646-5, s. 190-205.

1.3 Princíp prezumpcie statusu obeť

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Aká je podľa vás ochota ľudí (obetí aj okolia) oznamovať orgánom činným v trestnom konaní prípady podozrení z CSA?
- V čom môžu trestnoprávne postupy zlyhať?
- Čo v mysliach bežných ľudí evokuje to, ak sa vyšetrovanie prípadu zastaví, alebo ak je obžalovaný zbavený obžaloby?

Výklad vybraných limitov trestnoprávných postupov:

- **Latencia, oznamovacia povinnosť, retributívna verus restoratívna justícia, premlčacia doba, dôkazná núdza.**
- **Neaplikovanie osobitných ochranných opatrení** v prípadoch podozrenia z incestu (dôraz na princíp *prezumpcie neviny* vo vzťahu k podozrivému, vplyv konceptov ako syndróm zavrnutého rodiča, *friendly parent*, význam konceptu *parental gatekeeping*).
- **Forenzné vypočúvanie suspektných obetí CSA** (absentujúca špecializácia vyšetrovateľov, absentujúci štruktúrovaný protokol výsluchu, nevyhovujúce výsluchové miestnosti, pohlavie a počet osôb prítomných vo výsluchovej miestnosti, neaplikovanie sekvenčného výsluchu).
- **Problémy súvisiace so znaleckým posudzovaním suspektných obetí CSA** (vzdelanie v odbore a odvetví verus špecializácia, vhodné verus nevhodné očakávania, rôznorodé metodiky verus jednotný postup (protokoly), jednotlivec verus tímový a multidisciplinárny prístup, automatická akceptácia verus hodnotenie kvality posudku).
- **Opomínanie princípu prezumpcie statusu obeť**, ktorý vyplýva z ustanovenia obsiahnutého v Smernici Európskeho parlamentu a rady 2012/29/ EÚ podľa ktorého „osoba by sa mala považovať za obeť bez ohľadu na skutočnosť, či bol páchatel' identifikovaný, zaistený, stíhaný alebo odsúdený, a bez ohľadu na rodinný vzťah medzi nimi.“ Nepreukázanie viny suspektnému páchatel'ovi neznamena automaticky aj nulové riziko pre

suspektnú maloletú obeť. V tomto ohľade je preto potrebné venovať náležitú pozornosť procedúram posudzovania rizika a použiť primerané opatrenia na ochranu dieťaťa

Filmové príklady chybných postojov voči podozrivým a obetiam:

- Jagten / **Hon** / dráma / Dánsko, 2012, 115 min / Réžia: Thomas Vinterberg / Štyridsaťročný Lucas sa nedávno rozviedol a začína žiť nový život. Má priateľov, novú prácu, priateľku a pohodový vzťah s dospelým synom. Túto porozvodovú idylu vzápätí naruší jedna náhodná lož, ktorá sa rýchlo začína šíriť v komunite jeho priateľov. Obavy a nedôvera sa vymknú kontrole a dedina prepadne podivnej hystérii. Lukas musí uhájiť svoju česť a neskôr v kolektívnej štvaniaci i holý život.
- Anklaget / **Accused / Obvinený** / dráma / Dánsko, 2005, 103 min / Réžia: Jacob Thuesen Celý život sa mu v jednom okamihu rozpadne na márne kúsky... Pomaly vypláva na povrch temná stránka tejto na pohľad normálnej rodiny... Henrik je milujúcim otcom a manželom, obľúbeným učiteľom plávania a slušným občanom. Spolu s manželkou Ninou ho trochu trápí správanie ich dospelajúcej dcéry, ktorá je samotárska a s rodičmi takmer nehovorí. Obaja sú však trpezliví a akceptujú dcérine vrtochy puberty. Jedného dňa je však Henrik zatknutý a obvinený z hrozného zločinu. Jeho dcéra tvrdí, že ju už dlhší čas zneužíva. Celý život sa mu v jednom okamihu rozpadne na márne kúsky a zrazu musí nielen dokazovať svoju nevinu, ale aj znovu získať dôveru manželky a lásku dcéry. Psychologická dráma venovaná páľčivej spoločenskej téme zneužívania detí je brilantnou štúdiou charakterov a medziľudských vzťahov. Príbeh je postavený na precíznom dávkovaní napätia, ktoré do poslednej chvíle núti diváka zaujať k postavám a ich problémom vlastný postoj.

Odporúčaná študijná literatúra:

- ČENTĚŠ, J., KOLCUNOVÁ, M. 2010. Maloletý ako obeť sexuálneho deliktu. In *Obete kriminality – Victims of Crime*. Bratislava : Eurokódex, s. r. o., 2010. s. 85-97.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2014. Problematika podozrení / obvinení zo sexuálneho zneužívania detí v kontexte rozhodovania o úprave styku rodičov a maloletých detí. In: *Justičná revue*, 66, 2014, č.8-9, s. 957-979.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2015. Čo číni maloleté obeť sexuálneho zneužívania osobitne zraniteľnými? In: *Justícia a ochrana poškodených: Projekt Justičnej akadémie SR v oblasti trestnej justície 2014-2015*, s. 171-189. Dostupné na: <http://www.ja-sr.sk/victimprotection>
- KARKOŠKOVÁ, S. 2015. Sexuálne zneužívanie detí: slabiny trestnoprávných postupov a návrhy k ich eliminácii. In HULLOVÁ, M. (ed.) *Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie na tému Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2015, 243 s. ISBN 978-80-8054-646-5, s. 105-118.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2016. Používanie konceptu „syndróm zavrnutého rodiča“ v právnej praxi – 1. časť. In: *Justičná revue*, 68(6-7), s. 690-709, ISSN 1335-6461.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2016. Používanie konceptu „syndróm zavrnutého rodiča“ v právnej praxi – 2. časť. In: *Justičná revue*, 68(8-9), s. 857-877, ISSN 1335-6461.
- KARKOŠKOVÁ, S. a TRUSKOVÁ, V. 2015. Sexuálne zneužívanie detí: rámce a limity klinicko-psychologických súdnoznaleckých posudkov. In HULLOVÁ, M. (ed.) *Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie na tému Mravnostná*

kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2015, 243 s. ISBN 978-80-8054-646-5, s. 226-237.

- Smernica Európskeho parlamentu a rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, bod 19.

2 Dlhodobé následky traumy CSA

Ciele: Odbúrať mýty týkajúce sa faktorov, ktoré zvyšujú dopad traumy. Eliminovať extrémny v uvažovaní o následkoch CSA. Zvýšiť kapacitu porozumieť obetiam CSA prostredníctvom oboznámenia sa s paletou možných dlhodobých následkov CSA.

Trvanie: 2 hod.

Metóda: diskusia, výklad, príklady z poradenskej praxe, príklady z divadelnej hry, hranie rolí

Materiál: flipchart, prezentácia

2.1 Faktory ovplyvňujúce dopad traumy na obeť

Otázky k podnieteniu diskusie: Čo podľa vás rozhoduje o tom, aký dopad bude mať trauma na obeť?

Výklad pôvodného a súčasného nazerania na traumatogénne faktory:

<u>Tradičné faktory</u>	<u>Skutočné faktory zvyšujúce dopad traumy CSA</u>
<ul style="list-style-type: none">• nízky vek obeť (pod 12 rokov),• penetratívna forma zneužívania (najmä pohlavný styk),• použitie násilia,• častosť a dlhodobosť zneužívania.	<ul style="list-style-type: none">• Sexuálne vzrušenie alebo orgazmus.• Narušená identifikácia páchatel'a.• Ritualizovaný teror.• Uchovávanie tajomstva.• Neprimeraná reakcia okolia po odhalení.• Dlhodobé ťažké emocionálne putá s páchatel'om a/alebo s jeho zástancami.• Odtlačky obranných mechanizmov páchatel'a (popieranie, racionalizácia, minimalizácia,...)

Faktory, ktoré znižujú traumatický dopad CSA: identifikácia O a P + oznámenie pri najbližšej príležitosti + adekvátna reakcia na odhalenie + prístup k potrebným informáciám o CSA.

2.2 Extrémy v uvažovaní o dlhodobých následkoch CSA

Otázka k podnieteniu diskusie:

- Dlhodobé následky sexuálneho zneužívania. Čo to v ľuďoch evokuje?

Výklad problematiky:

Extrémy v uvažovaní o dlhodobých následkoch traumy CSA (a čo sa za nimi potenciálne skrýva) :

Bezpodmienečne zmrzačujúci vplyv CSA	Žiadny alebo zanedbateľný vplyv CSA
<ul style="list-style-type: none">• značná miera prirodzeného pohoršenia z výskytu prípadov CSA,• následný súcit voči obetiam,• istá dávka bezradnosti v prístupe k obetiam,• nedostatok nádeje v možnosti terapie.	<ul style="list-style-type: none">• tendencia bagatelizovať závažnosť traumy (naivne veriť, že sa nič „až také zlé“ nestalo, a keby aj, tak deti sú predsa dosť odolné),• tendencia spochybňovať potrebu aktívnej pomoci obetiam (živená predstavou, že rany sa „časom“ samovoľne zahoja),• tendencia obviňovať trpiace obete (že sa bezdôvodne vracajú k niečomu, čo bolo už „dávno“, že zveličujú význam oných udalostí),• ba možno aj snaha dekriminalizovať „sex“ medzi dospelým a dieťaťom.

2.3 Spektrum možných dlhodobých následkov traumy CSA

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Uvedomujú si podľa vás obeť CSA následky traumy?
- Sú dlhodobé následky kontinuálne prítomné (objavujú sa hneď po vymiznutí krátkodobých symptómov)?
- Ktoré oblasti „fungovania“ sú traumou zasiahnuté najviac?
- Môže byť výsledkom traumy CSA niečo pozitívne?

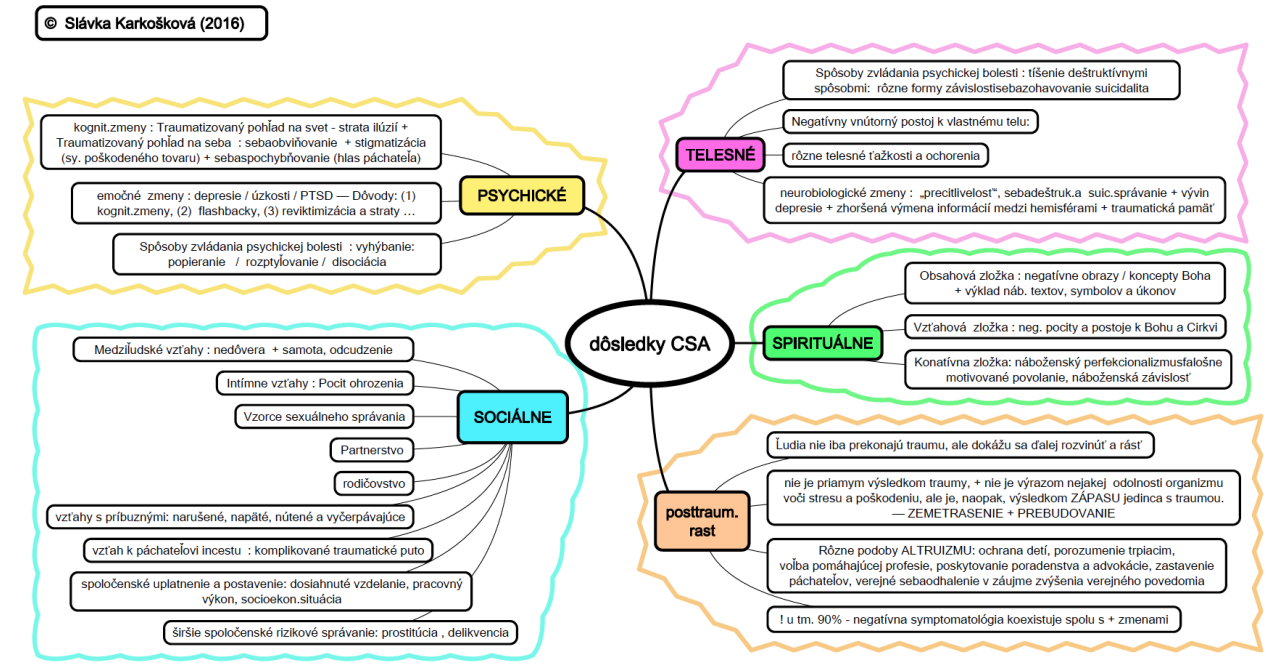
Výklad problematiky:

Dôsledky sa môžu objaviť:

- **v rôznych stupňoch a kombináciách**
 - Niektoré O - len málo dlhodobých následkov, zatiaľ čo iné O žijú s mnohými následkami, ktoré majú vlečúci sa, pretrvávajúci charakter.
 - určité oblasti fungovania v živote nemusia byť poznačené dôsledkami traumy, zatiaľ čo v iných oblastiach sa tieto dôsledky prejavujú.
 - v priebehu života sa dôsledky traumy môžu vplyvom rôznych faktorov meniť (ustupovať alebo zosilňovať) a presúvať z jednej oblasti do inej.
- **obete si často ani nie sú vedomé, ako ich trauma CSA ovplyvnila** (...na rozdiel od obetí znásilnenia, ktoré si pamätajú, aké boli predtým)

- **Kritické obdobia pre objavenie sa DNT:** počas puberty, pri pokusoch o sexuálne kontakty a zakúšaní sexuálneho vzrušenia, 6 – 12 mesiacov po vstupe do manželstva, pri narodení vlastného dieťaťa, keď vlastné dieťa dosiahne vek, v ktorom bol rodič (ako dieťa) zneužívaný
- **Iné spúšťače:** vzťah v dospelosti, páchatel' (choroba, smrť, požiadavky), matka (rozvod, vlastné odhalenie), súrodenci (ohrozenie, odhalenie, potomkovia), vlastné deti, iné traumatické alebo stresujúce udalosti, média, pomáhajúca profesia, atď.

Spektrum možných dlhodobých následkov:

Príklady vybraných dôsledkov stvárnených v umení:

- **kognitívne distorzie páchatela** v divadelnej hre **Blackbird** (autor: David Harrower, réžia Valeria Schulczová, premiéra 24. apríla 2015 - Slovenské komorné divadlo Martin)

Hranie rolí:

- Čítanie príkladov kognitívnych distorzií páchatela, ktoré sa premietajú do spôsobu uvažovania obete:

OBSAHOVÉ CHYBY MYSLENIA

PÁCHATEĽOVA MANIPULÁCIA	MYŠLIENKY OBETE
<i>Neurobil som to.</i>	<i>Nestalo sa to.</i>
<i>Ved'som ju nepretiahol, iba som sa na ňu díval, dotkol sa jej.</i>	<i>Nebol to skutočný sex, som v poriadku.</i>
<i>Bola to len sexuálna výchova – až neskôr ocení, čo sa naučila.</i>	<i>Nebolo to zneužívanie.</i>

<i>Ona ma k tomu vyprovokovala svojim správaním, vlastnosťami alebo už len tým, že je dievča – vždy prišla za mnou, dievčatá mužov pobláznia.</i>	<i>Došlo k tomu mojou vinou.</i>
<i>Ved'sa ti to predsa páčilo, chcela si, aby som ti to urobil, nepamätáš...?, nevzpierala si sa!</i>	<i>Asi som to chcela, keď som bola vzrušená, keď som sa nebránila, keď som ho nezastavila.</i>
<i>Si obyčajná cundra, kurva, flandra.</i>	<i>Som skazená, zlá a bezcenná.</i>
<i>Ja ju mám predsa rád.</i>	<i>On to tak nemyslel.</i>
<i>Ja som jej vôbec neublížil, nespútal som ju, ani neplakala, nerobte z toho vedu.</i>	<i>Nebolo to až také zlé, nechcel mi ublížiť, asi zbytočne zveličujem.</i>
<i>Ja za to nemôžem, to ten stres, alkohol, manželka, ktorá nemala so mnou sex...</i>	<i>On nie je vinný, vtedy bol len pod stresom, opitý alebo zúfalý.</i>
<i>Už sa to nestane. Bol to len incident.</i>	<i>Už to nerobí. Nie je dôvod ho udať.</i>
<i>Ak to povieš, nebudú ti veriť, budem proti tebe bojovať a vyhrám.</i>	<i>Nemôžem to povedať rodine, priateľom ani polícii.</i>
<i>Nemôžem ísť do väzenia, mám manželku a deti..., nebud' sebecká!</i>	<i>Ak to prezradím, ublížim tým jeho rodine – to by odo mňa nebolo pekné.</i>
<i>Zabijem ťa, tvoju rodinu alebo seba.</i>	<i>Ak ho udam, potom naozaj niekomu ublíži.</i>
<i>Zabudni na tú nehodu, načo to stále vyťahovať.</i>	<i>Potrebujem iba zabudnúť a žiť ďalej.</i>
<i>Mala by si mi odpustiť, je to tvoja vina, keď nemôžeš.</i>	<i>Potrebujem iba odpustiť, napokon je to môj otec, brat, bratanec,...</i>

PROCESNÉ CHYBY MYSLENIA	
PÁCHATELIA CSA	OBETE CSA
<ul style="list-style-type: none"> ○ grandiozita (narcizmus) ○ nemôžem ○ superoptimizmus ○ hľadanie viny mimo seba ○ stavanie sa do roly obete ○ nebranie ohľadu na iných 	<ul style="list-style-type: none"> ○ seba-vymazanie ○ mala by som ○ traumatizovaný pohľad na svet ○ hľadanie viny v sebe ○ seba-obviňovanie ○ nebranie ohľadu na seba

Odporúčaná študijná literatúra:

- KARKOŠKOVÁ, S. 2014. *Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami*. 1. vydanie. Veľký Šariš – Kanaš : Ascend, 2014. ISBN 978-80-971470-1-3 (šitá väzba). 352 s.
- Bulletin k inscenácii Blackbird (zostavila: Monika Michnová). Dostupné na internete: http://divadlomartin.sk/files/pdf/1308-blackbird_buletin-4.pdf

3 Potreby obetí v procese zotavovania sa z traumy

Ciele: Zvýšiť citlivosť voči potrebám obetí v procese zotavovania sa z traumy.

Trvanie: 2 hod.

Metóda: diskusia, výklad, príklady z poradenskej praxe, príklady z filmov

Materiál: flipchart, prezentácia

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Čo podľa vás potrebujú obeť v procese zotavovania sa z traumy?
- Čím môže sociálne okolie podporovať proces zotavovania sa z traumy u obetí?
- Na čo môžu obeť naraziť pri úsilí naplňať potreby súvisiace so zotavovaním sa z traumy?

Výklad problematiky:

ŠPECIFICKÉ POTREBY V TERAPII DOSPELÝCH S HISTÓRIOU CSA	
v rovine psychickej	v rovine telesnej
<ul style="list-style-type: none">• prelomenie mlčania• kontakt s emóciami• využitie neverbálnych modalít• zvládanie a spracovanie traumatických spomienok• práca s vnútorným dieťaťom• korekcia introjektov• informácie pre porozumenie sebe	<ul style="list-style-type: none">• telesné ukotvenie (<i>grounding</i>)• starostlivosť o svoje telo• zvyšovanie uvedomovania si vlastného telesného self• obnova narušenej sexuality
v rovine sociálnej	v rovine spirituálnej
<ul style="list-style-type: none">• dôverník / spoločník / sprievodca na ceste terapie• podporná skupina / sieť• partner v role spolupracovníka	<ul style="list-style-type: none">• preskúmanie kvality náboženského copingu (spôsobu zvládania záťaže)• liečba vzťahovej väzby k Bohu

<ul style="list-style-type: none">• autenticita vo vzťahu k vlastným deťom• autenticita vo vzťahu k pôvodnej rodine• konfrontácia páchatela• zrelý a zodpovedný postoj spoločnosti	<ul style="list-style-type: none">• teológia adekvátne reflektujúca skúsenosť obetí• podpora zo strany náboženskej komunity
---	--

Zdroj: Karkošková (2014).

Súbor odporúčaní k tomu, aby ľudia boli lepšími poslucháčmi, keď sa im iní zverujú s traumatickými zážitkami.

Zložky počúvania podporujúce vyrozprávanie traumatických zážitkov

<p>všímavá, pozorná reč tela</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vystríhajte sa neprimeraných výrazov tváre, napr. smiechu, keď obeť rozpráva o smutnej téme; prevracania očí, dvíhania obočia pri počúvaní toho, akým spôsobom sa obeť snažila zvládnuť situáciu. • Nehýbte nadmieru telom, napr. prílišné vrtenie sa; hranie sa s mobilom. • Sedzte v predklone alebo vo vzpriamenej polohe. • Používajte gestá, ktoré vyjadrujú zapájanie sa. • Udržujte konzistentný, ale nie konštantný alebo uhýbavý očný kontakt. optimálne je hľadieť priamo na hovoriaceho po dobu 3 až 6 sekúnd, potom sa krátko pozrieť inde a znova nadviazať očný kontakt.
<p>verbálne zručnosti, ktoré povzbudzujú hovoriaceho, aby pokračoval</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nemeňte tému ani nekladte otázky, ktoré nesúvisia s témou. • Umožnite aj chvíle ticha a dajte najavo, že počúvate pravidelným používaním povzbudzujúcich výrazov ako napr. <i>hmm</i>. • Konštatujte / pomenujte / spätne reflektujte emóciu, ktorá je popisovaná, aby ste mohli situáciu vnímať z pozície hovoriaceho, napr. <i>Znie to tak, že to bolo pre vás desivé. – Zdá sa, že je vám to skutočne ľúto. – Mám pocit, že vás to muselo nahnevať.</i> • Ak ste zmätený, pýtajte sa a skúste formulovať otázky tak, aby odpoveď vyžadovala viac než jedno slovo, napr. namiesto: <i>Bolo to desivé?</i> položte otázky typu: <i>Mohli by ste mi o tom povedať trochu viac? – Aké to pre vás bolo? – Čo máte na mysli, keď hovoríte....?</i>
<p>používanie slov spôsobmi, ktoré vyjadrujú podporu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Neuistujte obeť spôsobom, ktorý by mohol minimalizovať jej skúsenosť, napr. <i>Stalo sa to tak dávno, možno by pomohlo snažiť sa ísť prosto ďalej. – Nebojte sa.</i> • Nerobte súdy alebo hodnotenia ohľadne reakcií alebo rozhodnutí obeť, napr. <i>Nemohli ste namiesto toho povedať/urobiť toto ...? – Myslím, že by pre vás bolo lepšie... – Prečo ste ... ?</i> • Úprimným tónom potvrdzujte emócie obeť, napr. <i>Vzhľadom na tú skúsenosť je opodstatnené, že ste cítili/povedali/urobili.... – Myslím, že mnoho ľudí s takou skúsenosťou by sa cítilo podobne.</i> • Poukážte na silné stránky obeť, napr. <i>Žasnem, koľko odvahy ste v sebe našli. – Skutočne obdivujem vašu silu. – Som ohromená, ako ste si s tým poradili.</i> • Sústreďte sa na skúsenosť hovoriaceho, a nie na vašu vlastnú, a dávajte radu iba vtedy, ak vás o ňu obeť požiada.

Zdroj: Foynes a Freyd (2013).

Príklady z filmov:

- **zrelý a zodpovedný postoj spoločnosti:** film *North Country / Jej prípad* / dráma / USA, 2005, 123 min / Réžia: Niki Caro

- **potreba konfrontácie a sociálne reakcie na:**
 - *Festen / Rodinná oslava*, Režia: Thomas Vinterberg, Dánsko / Švédsko, **1998**, 105 min).
 - *Combats de femme - La fille préférée / Miláčik* / dráma / Francúzsko / **2000**, 90 min / Réžia: Lou Jeunet.

Odporúčaná študijná literatúra:

- FOYNES, M.M. a FREYD, J.J. (2013). An exploratory study evaluating responses to the disclosure of stressful life experiences as they occurred in real time. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 5(3), 295-300.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2014. *Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami*. 1. vydanie. Veľký Šariš – Kanaš : Ascend, 2014. ISBN 978-80-971470-1-3 (šitá väzba). 352 s.

4 Vybrané aspekty prevencie

Ciele: Scitlivenie na náboženské otázky a etické dilemy, ktorých neadekvátne riešenie môže prispievať k sekundárnej viktimizácii obetí CSA. Poukázanie na mýty, ktorým je potrebné venovať osobitnú pozornosť pri preventívnych aktivitách na stredných školách. Zdôraznenie potreby prevencie, ktorá sa sústreďuje na intervenčný potenciál *bystanderov*.

Trvanie: 2 hod.

Metóda: diskusia, výklad, príklady z poradenskej praxe

Materiál: flipchart, prezentácia

4.1 Kritické témy/rady a posolstvá v náboženskej rétorike

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Akú rolu podľa vás zohráva viera / spiritualita v zvládaní životných ťažkostí?
- Môže byť viera niekedy prekážkou v procese zotavovania sa z traumy?
- Stretli ste sa so zjednodušenými / zraňujúcimi náboženskými prístupmi k traumatizovaným jedincom?

Výklad problematiky:

- **Zlo a zmysel utrpenia** (Prečo? Prečo ja?) – Pri ponúkaní odpovedí na tieto kľúčové otázky je potrebné skúmať ich etickú hodnotu a dôsledky. Odpovede, ktoré predstavujú traumu a zločin ako Boží trest, Božiu vôľu (osud, životnú lekciu či skúšku) alebo ktoré nerozlišujú druhy utrpenia (ktoré treba podstúpiť a ktorému sa treba vzoprieť), prispievajú k sekundárnej viktimizácii obetí CSA.
- **Odpustenie a zmierenie.** – Pobádanie obetí k odpusteniu bez rešpektovania podmienok odpustenia prispieva k sekundárnej viktimizácii obetí CSA a blokuje proces zotavovania.

- **Uzdravenie** je často mylne chápané ako stav, keď sa rany uzavrujú, ba dokonca zmiznú; hlavne aby ich nikto nevidel, aby nevyvolávali nepríjemné emócie, aby neprichádzali na myseľ, aby boli zabudnuté či pochované. Takéto ilúzie o uzdravení taktiež prispievajú k sekundárnej viktimizácii obetí CSA.
- **Panenstvo.** – Niektoré hlboko zakorenené náboženské predsudky voči sexualite, zvýrazňujú pocity stigmatizácie a sebaobviňovania u obetí CSA.

4.2 Etické dilemy v prístupe k obeti, k páchatelovi, k jej príbuzným

Keď ľudia čelia zločinu CSA môžu byť zmätení – nevedia, čo je dobré urobiť a čo nie je vhodné ani správne. Najčastejšie etické dilemy pri strete s prípadmi s CSA:

- *Povedať (oznámiť) alebo mlčať?* - dilema, týkajúca sa toho, či zdieľať vedomosť o CSA s kompetentnými autoritami, ktoré môžu zasiahnuť alebo či radšej mlčať.
- *Povedať viac alebo menej?* - I keď si ľudia uvedomujú, že nenechať si informácie o prípade CSA pre seba je tou správnejšou voľbou než mlčanie, môžu ich miasť ďalšie otázky ako napr.: Komu to mám povedať – každému naokolo alebo iba vybraným osobám. A koľko informácií mám s nimi zdieľať – všetky detaily, alebo iba všeobecné fakty?
- *Milovať alebo nenávidieť?* (páchatela) - Mnoho ľudí cíti zmätok pri otázke postoja voči konkrétnemu páchatelovi. Berúc do úvahy závažnosť zločinu a zároveň aj iné aspekty osobnosti páchatela (ktoré dovtedy poznali), zrazu nevedia, čo má v ich postoji prevážiť: láska alebo nenávisť?
- *Priblížiť sa, alebo si držať odstup?* (od obeti) - Táto dilema môže trápiť ľudí, ktorí sa dostanú do kontaktu s obeťou (napr. ako príbuzní, priatelia, kolegovia, či partneri) a nie sú si istí, či sa k nej majú priblížiť, teda vyjadriť záujem či súcitiť, alebo sa radšej majú držať stranou.
- *Dôverovať alebo kontrolovať?* (páchatela) - Táto dilema vyvstáva vtedy, keď jedinec prichádza do kontaktu s páchatelom, ktorý bol práve alebo už dávnejšie prepustený z väzenia, alebo ktorý bol obvinený, ale nie usvedčený. Jedinec si nie je istý, či má dotyčnému dôverovať, alebo byť radšej opatrný a dávať si na neho pozor.
- *Zachovať vzťahy alebo ich prerušiť?* – Ide o dilemu, ktorá trápi obeť a zvyšok rodiny v prípade, že páchatel pochádza z okruhu príbuzných. Otázkou je, ako zvládnuť túto situáciu s ohľadom na pokrvné putá? Zainteresovaní nevedia, či je lepšie zachovať a živiť vzťah s páchatelom alebo preťať toto vzťahové puto.

K zaujatiu adekvátnych postojov môže byť užitočná poctivá etická reflexia (etických dilem).

Ponúkaný model etickej reflexie pozostáva z piatich krokov:

- (1) **formulácia dilemy** – t.j. presné definovanie možností, medzi ktorými sa rozhodujeme (A verus B);
- (2) vytvorenie **zoznamu zainteresovaných osôb**, ktorých naše rozhodnutie ovplyvní, a zamyslenie sa nad tým, ktorú možnosť by preferovali;
- (3) hľadanie **hodnôt**, ktoré podporujú jednotlivé možnosti riešenia;
- (4) odhalenie **skrytých hodnôt**, teda tých motívov, popudov či emócií, ku ktorým sa ľudia nie vždy spontánne priznávajú, pretože sa za ne zväčšia hanbia;
- (5) doplnenie relevantných **odborných poznatkov**, ktoré by mohli byť nápomocné k riešeniu

dilemy.

Práca v skupinách: riešenie etických dilem podľa modelu etickej reflexie.

4.3 Mýty o CSA

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Aké mýty o CSA podľa vás prevládajú v populácii mladých dospelých?

Výklad problematiky:

Ide o všeobecne rozšírené nepravdy o CSA, mylné presvedčenia, ktoré nezodpovedajú odborným a vedeckým poznatkom o tomto závažnom jave. Mýty o CSA zľahčujú problém i jeho následky, spôsobujú zmätok v prisudzovaní zodpovednosti za zneužívanie a oslabujú intervenčný potenciál spoločnosti. **Ovplyvňujú** úroveň plnenia tzv. ohlasovacej povinnosti, rozhodnutia OČvTK, civilných aj trestných súdov, páchanie CS, psycho-sociálne reakcie na odhalenie a mieru sekundárnej (a systémovej) traumatizácie obetí.

Kategoríe mýtov	
o rozsahu poškodenia z CSA	<ol style="list-style-type: none">1) Sexuálne zneužívanie nie je násilné a teda an škodlivé.2) Deti prirodzene „vyrastú“ z následkov sexuálneho zneužívania.3) Deti, ktoré boli sexuálne zneužívané sa nikdy nezotavia (neuzdravia).4) Sexuálne zneužívané deti sú navždy poznačené a poškodené.5) Chlapci sú sexuálnym zneužívaním menej traumatizovaní než dievčatá.6) Chlapci, ktorí boli sexuálne zneužívaní, sa neskôr sami stanú páchatelmi sexuálneho zneužívania.
popierajúce existenciu alebo rozšírenosť CSA	<ol style="list-style-type: none">7) Sexuálne zneužívanie detí sa vyskytuje zriedkavo.8) Nikdy som nepočul/a o prípade sexuálneho zneužívania v mojom okolí, teda v mojom okolí sa to nevyskytuje.9) Existuje univerzálny zákaz incestu/sexuálneho zneužívania, ktorý zabraňuje jeho výskytu.10) Ak je páchatelom žena, nemôže ísť o sexuálne zneužívanie.11) Chlapci nemôžu byť sexuálne zneužití.12) Deti si často vymýšľajú sexuálne zneužívanie.13) Ak je v nejakom prípade trestné stíhanie zastavené, skutok sa nestal, a je to iba prípad krivého (falošného) obvinenia.

rozptyľujúce páchatel'ovu zodpovednosť	<p>14) Deti môžu slobodne súhlasiť so sexuálnym vzťahom s dospelým.</p> <p>15) Ak to deti nechceli, vždy mohli povedať „dost“.</p> <p>16) Ak je sexuálna aktivita zo strany dospelého smerom k dieťaťu pre dieťa príjemná, sexuálne vzrušujúca, nedá sa to definovať ako sexuálne zneužívanie.</p> <p>17) Matky v incestných rodinách vedia o zneužívaní a často sú jeho príčinou a/alebo ho ospravedľujú.</p> <p>18) Deti ktoré sa správajú zvädzavo, vyzývavo sú prinajmenšom čiastočne zodpovedné za to, ak voči nim dospelý reaguje sexuálne.</p> <p>19) Žena, ktorá sexuálne neuspokojuje svojho partnera je spoluzodpovedná za to, že jej partner sa cíti frustrovaný a hľadá sexuálne uspokojenie u detí.</p> <p>20) Mnoho detí má podvedomú túžbu po sexuálnom kontakte s rodičom opačného pohlavia, a následným správaním činí sexuálne zneužitie zo strany daného rodiča pravdepodobnejším.</p> <p>21) Dospievajúce dievčatá, ktoré nosia veľmi odhaľujúce oblečenie si pýtajú byť sexuálne zneužitú.</p> <p>22) Deti, ktoré neoznámia sexuálne zneužívanie chcú, aby sexuálny kontakt pokračoval.</p> <p>23) Staršie deti, ktoré lepšie chápu sexuálne záležitosti, sú zodpovedné za to, aby aktívne odporovali sexuálnym návrhom zo strany dospelých.</p>
reflektujúce stereotypy o páchatel'och	<p>24) Páchatel'mi sexuálneho zneužívania sú iba muži.</p> <p>25) Muži majú menšiu kontrolu nad sexuálnymi túžbami.</p> <p>26) Páchatelia sú väčšinou osoby, ktoré sú cudzie (obeť ich nepozná).</p> <p>27) Páchatel'mi sú väčšinou špinaví starí muži.</p> <p>28) Páchatelia sexuálneho zneužívania sú psychicky chorí.</p> <p>29) Väčšina páchatel'ov je homosexuálne orientovaná.</p> <p>30) Normálne vyzerajúci, vzdelaní a zamestnaní ľudia nezneužívajú deti.</p> <p>31) Vedel by som (spoznal by som), keby niekto z mojich blízkych bol sexuálne zneužívaný.</p> <p>32) Páchatelia si vyberajú obeť náhodne.</p> <p>33) Dieťa má vždy negatívne pocity voči páchatel'ovi.</p>
stereotypy o zneužívaní	<p>34) Deti, ktoré sú zneužívané, vykazujú symptómy (znaky), podľa ktorých možno zistiť, že sú zneužívané.</p> <p>35) Deti, ktoré sú zneužívané, sa hneď zdôveria svojim rodičom.</p> <p>36) K sexuálnemu zneužívaniu dochádza vo veľkých mestách, nie v malých komunitách, kde každý každého pozná.</p> <p>37) Sexuálne zneužívanie zvyčajne zahŕňa pohlavný styk.</p> <p>38) U sexuálne zneužívaných detí sa zvyčajne vyskytujú stopy fyzického násillia.</p> <p>39) Odhalenie sexuálneho zneužívania uvrhne celú rodinu do hanby.</p>

Mýty, ktoré sú vo zvýšenej miere zastúpené v populácii mladých dospelých sú (v tabuľke vyššie) zvýraznené tučným písmom. Tieto mýty si vyžadujú osobitnú pozornosť pri realizácii preventívnych aktivít na stredných školách.

4.4. Námety na preventívne aktivity

Otázky k podnieteniu diskusie:

- Aké sú pozitíva a riziká preventívnych programov zameraných na potenciálne obeť CSA?

Výklad problematiky:

V zahraničí existuje množstvo **preventívnych programov**, ktoré sa zameriavajú nie na to, čo by mali robiť potenciálne obeť ale na to, čo môže urobiť ich sociálne okolie (**bystanders**). Spoločnou črtou týchto programov je, že stavajú na poznatkoch sociálnej psychológie o tom, kedy ľudia pomáhajú a kedy sa pomáhať zdráhajú. Adresáti týchto programov sú vedení k tomu, aby:

- porozumeli tomu, čo **motivuje** alebo bráni ľuďom konať v určitých situáciách (napr. bežné dôvody, kvôli ktorým náhodní diváci zostávajú v úzadí zahŕňajú myšlienky typu: „Neviem čo urobiť alebo čo povedať.“ „Nechcem vyrobiť scénu.“ „Nie je to moja vec.“ „Nechcem svojho kamaráta naštváť.“ „Som si istý, že niekto iný zakročí.“),
- porozumeli celému **spektu neprimeraného správania** a postojov, ktoré prispievajú ku kultúre tolerujúcej sexuálne násilie,
- rozšírili si svoje predstavy o tom, ako často a koľkými rôznymi spôsobmi sa môže jedinec (alebo komunita) rozhodnúť, že zakročí (teda aké množstvo rozmanitých **príležitostí** na intervenciu existuje),
- osvojili si **stratégiu**, ktoré môžu používať v rôznych situáciách, aby prispeli k zmene kultúry podporujúcej sexuálne násilie.

Výsledky výskumov, ktoré overovali efektivitu takýchto preventívnych programov, poukazujú na to, že študenti, ktorí programy absolvovali majú výrazne lepšie postoje voči sexuálnemu násiliu a s väčšou pravdepodobnosťou sa aktívne intervenovali, keď sa naskytla príležitosť.

Perspektívy socioterapie

- Socioterapia – fokus na budovanie emocionálnych a posilňujúcich vzťahov, ktoré napomáhajú sociálnej integrácii jedinca a sú zároveň predpokladom prevencie nežiaduceho a neprispôsobivého správania a rôznych sociálno-patologických javov.
- CSA = zločin so silným potenciálom uvrhnúť O i P do sociálnej izolácie, ktorá sa sebou prináša mnohoraké riziká.
- Hoci sa potreba socio-terapeutickú intervenciu v týchto prípadoch vyznačuje vysokou naliehavosťou, ide o veľmi opomínanú oblasť prevencie.
- Mobilizácia **sociálnej podpory pre obeť** CSA v jej vlastnej rodine
- **VOM** (victim-offender mediation) ako forma socioterapie
- Socioterapia páchatel'ov CSA ako metóda prispievajúca k prevencii recidívy - „**Kruh podpory a kontroly**“

Odporúčaná študijná literatúra:

- BANYARD, V. L. (2015). *Toward the Next Generation of Bystander Prevention of Sexual and Relationship Violence: Action Coils to Engage Communities*. New York: Springer.
- COKER, A. L. et al. (2011). Evaluation of green dot: An active bystander intervention to reduce sexual violence on college campuses. *Violence Against Women*, published on June 2, 2011.
- GARRITY, S. E. (2011). Sexual assault prevention programs for college-aged men: A critical evaluation. *Journal of Forensic Nursing*, 7(1), 40-48.
- GIDY CZ, C. A. et al. (2011). Preventing sexual aggression among college men: An evaluation of a social norms and bystander intervention program. *Violence Against Women*, 17(6), 720-742.
- KARKOŠKOVÁ, S. (2012). Sociálna (ne)zodpovednosť zoči-voči prípadom sexuálneho zneužívania detí. In: HANOBIK, F. a ČERVEŇ, A. (eds.) *Sociálny rozmer človeka v súčasnom svete*. - 1. - Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce Sv. Alžbety, s.154-179.
- KARKOŠKOVÁ, S. (2014). *Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami*. 1. vydanie. Veľký Šariš – Kanaš : Ascend, 2014.
- KARKOŠKOVÁ, S. (2016). Mýty o zneužívaní detí ako výzva pre prevenciu. In: *Sociálna prevencia* 1(2016), s. 14-15.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2013. *Sociálna práca s páchatelmi a obeťami sexuálneho zneužívania detí*. Veľký Šariš – Kanaš : Ascend, 2013. ISBN 978-80-971470-0-6. 216 s.
- KUSHNER, H. S. (1996). *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. Praha : Portál.
- NATIONAL SEXUAL VIOLENCE RESOURCE CENTER (2013). *Engaging Bystanders to Prevent Sexual Violence: A Guide for Preventionists*. Enola, PA: National Sexual Violence Resource Center.